

ZAICZ GÁBOR
(Budapest)

Anyanyelvünk az anyaországban a XXI. század elején „Felejtsük-e el”, hogy „kettőezer”?

– *Tudsz magyarul? – Tudom. – Látok.*
(Jókai Mór)

A földalattin megszólal a zsebtelefon, és valaki beleszól: – *Mondjad!* A köszönésnek, a rohanásnak, a pénzmegtakarításnak sajátos formája. Helyette én a következő változatokat ajánlanám: – *Tessék!* / *Halló!* Vagy pedig egyszerűen bemutatkoznék. Egy szinkronizált amerikai filmet nézek a televízióban. Ilyen mondatok ütnek meg a fületem: *Fogd (már) be!* (a századik filmben is ez a formula ’fogd be a a szád’ helyett). Aztán egy fiatalember gólt lő, lelkendezve feldobják, így kiáltozva: – *Igen!* (Úgy értik, hogy ’éljen!’ – gondolom.) Az egyik kérés, mondhatnám kérdés ekként hangzik: *Nem jönne, kérem!* (Magamban máris fordítom: ’légy / legyen szíves hozzám jönni’.) Filmekből jegyeztem le: *adj egy esély, jó a kérdés* –, ezeket egy magyar megérti, ha másképp fogalmazná is. Azonban ha magyar fiatalokat hallunk, ’hú!, tyúha! Ez igen!’ értelemben a *wow* [vau] hangzik el, amely az amerikai szlengre és a gyakori kereskedelmi tévénezésre vezethető vissza, és a kutya hangja az eredeti jelentése. Hallgatom a magyar fővárosban és környékén fogható, egyéves Lánchíd Rádiókat. Bemutatkozik: *Lánchíd Rádió. Száz pont három*. Ismét az angol szolgál fordítása; azt szeretnék mondani, hogy ’száz egész három tized’ (= 100,3). Egy másik rádió így jelentkezik, egy kissé szájbarágó módon: *Itt az MR-1 Kossuth Rádió, a szavak ereje*. A Kossuth Rádióban, ahol elhangozhat a riporterek és riportalanysok szájából mindaz, hogy *nem kizárt, jelenleg nem elérhető, az nem semmi*, aztán ’kétszeres gyilkos nő’ helyett *kettőszörös gyilkos hölgy*, vagy ’miért?’ jelentésben a *mert*, és a piaci kofa szájából is a *mit segíthetek?* (értsd ’tessék parancsolni / kérni’) fordul elő, nemigen hozakodnék elő a szavak erejével.

Finnugor nyelvész és magyar nyelvtörténész létemre mindig érdekeltek a magyar nyelvhasználat, nyelvhelyesség és nyelvművelés kérdései. 1990-ben, a svédországi Uppsalában folytatott egyetemi oktatómunkám során posztgraduális tanfolyamot szerveztem és vezettem az országban élő magyartanároknak ebben a témakörben, és az egyetem finnugor intézetében 182 oldalas szöveggyűjteményt jelentettem meg *Magyar nyelvhelyesség és nyelvművelés* címmel. (Vö. *Egy svédországi továbbképző tanfolyam a dokumentumok tükrében* alcímmel napvilágot látott közleményemet, in: Emlékkönyv Rácz Endre hetvenedik születésnapjára. Bp. 1992. 250–261.) Azóta pedig, az 1990-es évek elejétől – éppen egy évtizedig – tartottam nyelvművelő jellegű előadásokat, vezettem szemináriumot a debreceni Nyári Egyetemen.

*

Előadásomban – amelyet a napjainkban, 2008. szeptember 14-én elhunyt kitűnő magyar nyelvész, Fábrián Pál emlékének szentelek – viszonylag részletesen foglalkozom két olyan témával, amelyek iskolás koromtól kezdve foglalkoztatnak; pontosabban: bosszantanak, és emiatt olykor anyaggyűjtésre készítetnek. E témák látszólag nemigen muta-

tnak egymással összefüggést. Az egyik: a *két* tőszámnév teljes visszaszorulása nyelvünkben, a másik – és sokak számára bizonyára meglepő – pedig: az idegen nyelvű televíziós műsorok következetes magyarítása, szinkronizálása következtében az önkéntes lemondás az idegennyelv-oktatásnak, illetőleg -gyakorlásnak a többletköltség nélkül is megvalósítható lehetőségéről az otthonainkban. „Tiszteld s tanuld más mívelt népek nyelvét is” – valljuk egyrészt Kölcseyvel, másrészt viszont azt is, ismét a nagy költő-gondolkodó szállóigévé vált szavaival – „... miképpen idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig lehetőségig mívelni kötelesség”. Íme máris szembeötlő a két kérdés közötti kapcsolat.

1. *2ségbeejtő*

„Kettő perc szünet” – olvashattuk a televíziónk képernyőjéről egy operaelőadás közvetítésekor (régén volt tehát!). Félő, hogy a feliratban a számnév hibás alakja már évtizedekkel ezelőtt is csak keveseknek tűnt fel. Az a legelszomorítóbb, hogy az ifjabb nemzedék aktív szókincséből teljességgel kiveszett e tőszámnévünknek és a vele alkotott összetételeknek (más esetekben: származékoknak) a jelzőként egyedül helyes *két*, *tizenkét*, *kétszáz*, *kétezer*, *kétszázezer* stb. alakja. 32 éve annak, hogy az egyik olvasólevél írója az Iskolatelevízió műsorában sugárzott, Ganz Ábrahám életét bemutató filmmel kapcsolatban az alábbi kritikai észrevételt tette: „... egy anakronizmust hallhattunk a filmben, azt mégpedig, hogy Ganz Ábrahám gyárának egyik kezdeti sikere *ezerkettőszázötven* kerék gyártása volt. Így kiáltott föl ugyanis *az 1850-es években* egy lelkesült magyar hazafi. Csakhogy abban az időben a számneveket még helyesen ejtették ki, *ezerkétszázötvenet* mondtak /.../ Amit ma rosszul ejtünk, nem erőszakolhatjuk rá a múlt szereplőire.” (Magyar Nemzet. 1976. május 6., 7. l.). Értelemszerűen ugyanez érvényes a korabeli – mindenestre legalábbis a XX. század elejéig írt, illetőleg az azt megelőző időszakban játszódo – színdarabok nyelvére. Csakhogy például Csíky Gergely Buborékok című színdarabjából tévéjátékot készítő stáb egyik tagjának sem szűrt szemet a következő, nyelvileg felemás mondat: „Az első választásod /.../ *tizenkettőezer-hetesszázharmincnégy* forintba került.” – Örömmre szolgál viszont, hogy számítógémem helyesírás-ellenőrző programja az előző mondatban pirossal figyelmeztet a hibás formára, e tagmondatban pedig üdvözli a *tizenkétezer-hétszáz...* számnév szóalakját.

Sajnos a *két* szóalak használatában nemcsak az iskolások, sőt manapság már a magyar szakos egyetemisták, hanem a rádió és a televízió bemondói, műsorvezetői sem jeleskednek (a most következő példák ugyan az 1970-es és 80-as évekből valók, de napjainkra is jellemzőek). A *Berzsenyi nyomában Niklán* című rádióműsorban a közreműködő színművész egy lexikon adatát közölve a település lélekszámát *ezerkettőszázötven* formában olvasta be. A népszerű bemondónő saját egykori műsorának a címét így jelentette be: „Postafiók *kettőszázötven*” (persze „250. sz. postafiók” volna a magyaros szórend, de ez 2008-ban már csak egy lemondó zárójeles megjegyzés). Más alkalommal az egyik bemondó örömmel jelenthette: a *Süsi, a sárkány* című sorozatból „elkészült *kettő* új is”. A rádió- és tévébemondók pedig máig előszeretettel beszélnek a *huszonkettő* órakor kezdődő programról, a sportriporterek a *kettőszáz* méteres síkfutásról vagy gyorsúszásról, noha a 24 órás időegységgel kapcsolatban *huszonhét* órát, illetve a sportban *hétszáz* méteres versenyszámot nem ismerünk.

A Magyar Televízió sokáig, még az 1990-es évek második felében is rendszeresen megküldte, mégpedig „*kettő havonként*” a tévé üzemelési díját igazoló nyugtát. Például

az 1996. márciusra és áprilisa vonatkozó elismervény – azon egyelőre még év–hónap–nap a sorrend, de a szóban forgó hónapok római helyett arab számmal szerepelnek, és nyoma van már a számok előtti – bár teljesen fölösleges, de az angolban vagy a németben használatos – nullák azóta ugyancsak elharapódzott felvételének: „Televízió-nyugta. 1996. 04. 25. 1996. 03–04. hó. *Kettő* havi díj: 1060 Ft.” Valamikor az ún. kötelező gépjármű-felelősségi biztosítás díját egy lac címre kiküldött árutalási postautalványon kellett befizetni, melyen az alábbi állt: „230 Ft, azaz *kettőszázharminc* Ft – fillérről.” A Magyar Autóklub ugyancsak a *kettőszáz* szóalakot használta az éves tagsági díj befizetését igazoló, 200 forintról szóló utalványon. A nyelvszokást szentesítve Halász Előd *Magyar–német kéziszótárának* például az 1976. évi 10. kiadásában a *kétszáz* mellett a *kettőszáz* is megtalálható önálló címszóként.

A magyar nyelv értelmező szótára közel egy fél évszázada figyelmeztetett arra, hogy jelzői funkcióban a *kettő* forma csak a – négy-től és a hét-től való – félreértés elkerülése végett engedhető meg, mégpedig elsősorban a következő szóbeli megnyilatkozások alkalmával: telefonbeszélgetés (pl. egy telefonszám közlése), a pontos idő, a vonatindulás stb. jelzésekor. Írásban viszont kizárólag egy bizonyos összegnek világos és egyértelmű, hivatalos feltüntetésekor fogadható (vagy inkább: nézhető) el a *kettő* szóalak. A csekken, nyugtán, utalványon én a magam részéről helyesnek tartom a *két* formát is, sőt az elmúlt három-négy évtizedben például egy *kétezer-kétszázkét* forintról szóló postautalványt vagy ebben, vagy pedig *kétezer-kétszázkettő* alakban írtam ki betűvel. A postai alkalmazottak közül a közel negyven év alatt csak egynek kellett elmagyaráznom, hogy az utalványon háromszor számmal, háromszor betűvel, vagyis hat ízben (újabbán kétszer ez is, az is, azaz négyszer) szerepel az összeg, az egyértelműség tehát biztosítva van.

A múlt század utolsó éveiben véleményem szerint nyelvművelőink kötelessége lett volna a magyarságot a *kétezredik* évre figyelmeztetni. Így aztán mára egészen természetessé vált a *kettőezer-nyolc* és közel egy évezred múlva megjósolható a *kettőezer-kilincszázkilencvenkilenc*.

Nagyon sajnálatos a jelzői *két* visszaszorulása a mai nyelvhasználatban. A *két* származékainak (pl. *kétkedik*, *kétes*, *kétkedik*, *kétség*, *kétszer*, *ketté*) és a *két*-jelzői előtagú összetételeknek (pl. *kétbalkezes*, *kétéltű*, *kétkulacos*, *kétnyelvű*, *kétszínű*) a száma meghaladja a százat. A *kettő* maga is a *két* származéka, és egyben többek közt a *ketted*, *kettes*, *kettős* származékszavainknak az alapja. Mindezek ismeretében jó néhány éve az egyik felelős magyar politikus aligha használta volna a *kétszer* szóalak továbbképzéseként a szarvashibaként értékelendő *kettőszörös* formát egy reggeli rádiókrónikában.

Szólásainkban se szeri, se száma a *két* számnévi alakot tartalmazóknak (*két* legyet üt egy csapásra, *két* lóra tesz, *két* szék közt a pad alá esik, népnyelvi *kétfelé* szelik vagy *vágják a kenyeret* 'kenyértörésre, pl. válásra kerül sor'; szóláshasonlatban: *elverték, mint a kétfenekű dobot*), vagy a származékainak (pl. *a pap se beszél kétszer*; vö. még a *kétszer ad, ki rögtön* vagy *gyorsan ad* közmondást és az *egyszerű, mint a kétszerkettő* szóláshasonlatot).

A *két* és *kettő* kettősségnek feltehetőleg finnugor gyökere lehet, mert a rövidebb jelzői és a hosszabb állítmányi alakot nemcsak a legközelebbi, obi-ugor nyelvrokaink, a vogulok és az osztjakok különböztetik meg, hanem a távolabbiak közül például a csere-misz, a mordvin és a lapp is. Nyelvünkben a *két* alak helyes használatáról sokan és sokat írtak, egyebek mellett a Grétsy Lászlótól szerkesztésében napvilágot látott *Mai magyar nyelvünk* (Bp. 1976. 58), a Kovalovszky Miklóssal együtt társszerkesztett *Nyelvművelő*

kézikönyv (I. köt. Bp. 1980. 1166–7), valamint többek között a Grétsy és Kemény Gábor szerkesztette *Nyelvművelő kézisztár* (Bp. 2005. 2. kiadás. 295).

Nekünk, tanároknak a felelőségünk, hogy a következő generációk ne csupán ismerjék, hanem használják is a mostohává vált *két* formát. Hogy a fülükben ne régies, alig érthető szóalakként csengjenek a költő ismert soraiban a számnevek: „*Harminckét* évem elszelelt, | s még havi *kétszáz* sose telt.”

Nem *kétlem*, hiszen nem férhet hozzá *kétség*, azaz aligha *kétkelhetünk* abban, hogy a helyzet *kétségtelenül* és *kétségkívül kétségbeejtő*, de nem kell mindjárt *kétségbe* esni, s noha *kétségbevonhatatlanul kétszer* is meg kell gondolni, mit tegyünk, az semmiképpen sem lehet *kétes* vagy *kétséges* vállalkozás.

2 *Felejtsd el!*

(A filmek szinkronizálása a televízió műsorában)

Jó másfél évtizede, hogy *Televízió és nyelvtanulás* alcímmel egy Z.Borcza Ágnes jegyezte kis írás jelent meg az egyik napilapunkban (Magyar Nemzet. 1992. augusztus 21. 14. 1.). Ma is aktuális volta miatt érdemes idézni belőle két bekezdést.

„Honfitársaink idegennyelv-tudása – tisztelet a ritka kivételnek – rendkívül szegényes és felszínes, s anyanyelvünk ráadásul szókincsében és grammatikai felépítésében – például a rokon finnel és észttel együtt – közismerten kis nyelvi szigetet képez az indoeurópai népek nyelvének tengerében. Különösen a legfogékonyabb korosztálynak, az iskolásoknak lenne roppant fontos, hogy a nem magyar nyelvű műsorokat ne népszerű hazai színészeink jellegzetes hangszíne és hanghordozása alapján ismerjék fel, hanem egyre több angol, német vagy más nyelvi szó, kifejezés felismerésének örüljenek.

Kis népeknek megengedhetetlen a nyelvi bezárkózás, még ha azok nyelvileg a nagy európai nemzeteknek édestestvérei is. Számos európai országban (Benelux-államok, egész Észak-Európa stb.) mindezt már évtizedekkel ezelőtt felismerték: a szinkronizálás ezek televízióiban teljességgel ismeretlen. A mi televízióink tudtommal ma már olyan korszerű feliratozó gépekkel rendelkezik, amelyek biztosítani tudják a zavartalan, élvezhető szövegolvasást. S még megemlíthetek egy 1992-ben [hozzátehetjük: ma sem] végképp nem elhanyagolható szempontot: a feliratozás jóval olcsóbb a szinkronizálásnál. Végezetül, például finn minta alapján azt is megfontolandónak tartanám, ha televízióink nagy ritkán nemcsak feliratos, hanem szinkronizált változatát is elkészítené egy-egy jelentősebb külföldi filmnek, s ekkor nyilván adhatná a két változat egyikét mondjuk a Képűjság (Teletext) 666. oldalán.”

Jómagam még középiskolás koromban, az 1960-as évek elején tettem több levélben is hasonló tartalmú javaslatot a Magyar Televízióknak. Választ ezekre az indítványokra nem kaptam, és tudtommal a fenti írás is visszhang nélkül maradt. Ennek a fő oka nyersen fogalmazva talán az lehet, hogy a szinkronizálás visszaszorulásával nyilván jó néhány tucat, de még inkább: több száz ember anyagilag rövidülne meg. 1965 táján, emlékszem, néhány finnugor szakos hallgatót elhívtak a szinkronstúdióba, hogy egy szovjet filmben néhány fogságba esett katona magyar hangját ők adják. Én is köztük voltam, és mindezért nekem is 180 Ft volt a honoráriumom, akkor például ötven férfi hajvágás ára (ennek mai értékét le sem merem írni). Az ott eltöltött talán 20–30 perc alatt igen jelentős összeghez jutottam tehát. Pedig mi nem egy sorozat főszereplői, fordítói, gyártásvezetői, rendezői

voltunk, mindössze egy-egy mondatot kellett rossz kiejtéssel, tört magyarsággal a mikrofonba mondanunk.

Az elmúlt évtizedben ismert módon kitérült a magyar állampolgárok számára a világ: az idegen nyelvtudást gyakorolni, elmélyíteni manapság gyerekjáték. Egyrészt a diák bármelyik nyelvterületre könnyen kaphat ösztöndíjat, másrészt a tévékészülékek segítségével hozzá lehet jutni a német, angol, francia, olasz, spanyol nyelvű műsorokhoz. Meggyőződésem azonban, hogy a feliratozás kérdését továbbra is érdemes napirenden tartani. A továbbiakban olykor önmagammal is vitatkozva felsorolom egy-két érveimet.

Magyarországon ma a közép- és főiskolások idegennyelv-tudása örvendetes képet mutat akkor, ha azt az 1990 előtti gyakorlati nyelvismeretekkel vetjük egybe, de napjainkban még messze van attól, hogy az akárcsak megközelítsen egy kívánatos, például a skandinávok által képviselt nyelvi szintet. Viszont egy vagy esetleg több idegen nyelvet a legtöbb magyar diák a harmadik évezred elején már olyan mértékben ismer, hogy a tudás „szinten tartásához”, a helyes mondathangsúly, tagolás, szóejtés gyakorlásához nagy segítséget jelent az eredeti nyelven, véleményem szerint magyar felirattal sugárzott külföldi műsor.

Közbevetőleg, látszólagos ellenérvként felvethető például, hogy ezzel az eljárással a szókincs nemigen gyarapodik. Tudjuk azonban, hogy a közszolgálati, de különösképpen a kereskedelmi televíziókban adásba kerülő, nyelviileg is igénytelen – a tévétársaságok által rendszerint olcsón megvásárolt – filmek szókincse meglehetősen szegényes, és az egyes lexikai egységeknek legalább a négyötöde lépten-nyomon ismétlődik. Azoknak akár új szóként, állandó szókapcsolatként történő elsajátítása, ha képet is látunk, a magyar fordításra is rápillanthatunk – különösen a leggyakrabban előfordulóké –, alig járhat nehézséggel. Jó persze, ha a fiatal nem csupán a televízió előtt tölti a szabad idejét, hanem olykor legalább néhány oldalt *olvas* is angolul, németül, olaszul.

Felhozható még az is, hogy az idegen nyelvű szöveg a fülünkben csenghet ugyan, de az legfeljebb csak passzív nyelvtudást eredményezhet. Válasz gyanánt felidézem egyik személyes emlékeimet. Az 1960–70-es években a Helsinkiben megforduló magyarok gyülekezőhelye volt Kecskeméti István, az 1975-ben tragikusan fiatalon elhunyt turkológus lakása, ahol tanácstalan és pénztelen hazánkfitai mindig segítségre – és a finn feleség által főzött magyaros vacsorára – számíhattak. Az 1956-ban Finnországba került egykori teológiahallgató otthonában szinte egymásnak adták a kilincset a magyar vendégek, és a családfő akkor is kizárólag magyarul szolt a 60-as évek közepén született fíának és lányának, ha éppen nem volt náluk vendégjárás. A két gyerek következetesen finnül válaszolt mindenre. Az apa 38 éves korában bekövetkezett halála után a háromtagúvá zsugorodott család magyar gyökereit nem veszítette el: tagjai hosszú éveken át újra meg újra megfordultak a Kárpát-medencében. A nagyobbik gyermek, ifj. Kecskeméti István fotóművész lett, és az erdélyi Széken készített felvételeiből 1991-ben „Falusi lakodalom” [Kylähäät] címmel szép albumot állított össze és jelentetett meg Finnországban, annak bizonyítékként, hogy a csonkává vált finn család tagjai szívükben megmaradtak magyarnak is. És most értem el mondandóm lényegéhez: azt a hatalmas passzív szókincset, amelyre a gyermekek több mint egy évtized során az édesapjuk egyoldalú beszélgetései során szert tettek, magyarok társaságába, magyar nyelvterületre jutva gyorsan és könnyedén sikerült aktivizálniuk.

A pártállami időszakban az idegen nyelvű filmek szinkronizálásának nyilván ideológiai oka is volt. Nem lehetett ritka az olyan eset, amikor a hivatalos, kommunista állá-

spontnak ellentmondó, a nagyhatalmú pártközpontnak nem tetsző dialógusokat némileg „megkozmetikázták”, azaz tartalmilag megmunkálták: retusálták, olykor egy kissé átírták. Ilyen félelmeink ma nem lehetnek.

Az idegen nyelvű szöveget hallgatva a filmet néző egyrészt önmaga ismereteit ellenőrizheti (vagy éppen bővítheti), másrészt pedig a filmszöveg fordítójának az értelemszerűen olykor sűrítő, tömörítő, de az eredeti tartalmát, stílusát, hangulatát kedvező esetben visszaadó nyelvezetét is kontrollálhatja. Ez utóbbira való tekintettel talán a gyakran egy kaptafára készülő idegen szerkezetek egy részének helyébe olyanok kerülhetnek, amelyek nyelvünk szellemétől nem idegenek. Így például a szinkronizált amerikai filmekben lépten-nyomon elhangzik egy magyarul meglehetősen értelmetlen felszólítás, a már korábban is említett *Felejtsd el! Az elfelejt* igekötős ige szemantikájának ismeretében csak ellentétének, a *Ne felejtsd el!* figyelmeztetésnek van a mai rohanó világunkban valóságartalma, akár a szülő fordul a gyermekéhez, akár a házastársak egymáshoz. De mi történt? Az (amerikai) angol *forget it!* jelentése valóban lehet 'elfelejt', de ebben az esetben az ige rendszerint kijelentő mód múlt idő egyes szám első személyű ragozott („hajlított”) alakjában használatos. Második személyű imperatívuszban az ige jelentése más, melyet már mintegy 35 esztendeje regisztrált Országh László angol–magyar szótára: 1. 'eszébe/eszedbe ne jusson!', 2. 'ne törőd(ön) vele!, hagyjuk ezt!', 3. [köszönetre adott válaszként] 'szóra sem érdemes!, kérem!'. Ezek *egyikének* a magyar szövegbe való ágyazása volna a helyes, de talán a kényelmesen és gyorsan dolgozó szövegfordítónak időben (is) kifizetődőbb, ha „jól bevált” sémákat használ. Pedig ha egy kicsit igényesebben olykor még a szinonimikus lehetőségekre is gondolna, a *forget it!* szerkezetet sok egyéb módon is átültethetné az anyanyelvére. Például (durva változatokat – a kereskedelmi adók gyakorlataától eltérően – itt nem említve): 1. 'arra/erre ne is gondolj!', 2. 'ne foglalkozz vele!', 'ne legyen gondod rá!', 'hanyagold!', 'rá se ránts!', '(az) hidegen hagyhat!', 3. 'nem tesz semmit!', 'szívesen!'.

Magyarországon 1982-ben létrejöttek a műszaki feltételei annak, hogy külföldi filmek feliratozva kerülhessenek a képernyőre. Minderre azóta is ritkán kerül sor, noha például az RTV-Újság XXX. évfolyamának 12. számában (1985. III. 25–31.), *A szakeMBER válaszol* rovatban Gáti Márta, az MTV filmsztályaának munkatársa maga is felsorol néhányat a feliratozás előnyei közül: „1. Jóval megrövidül a műsorra tűzéshez szükséges átfutási idő; 2. Az idegen nyelveket tudók számára kiváló gyakorlási lehetőséget, a tanulók számára remélhetőleg ösztönzést jelent majd a feliratos műsor; 3. Kuriózumként vagy a nagyobb hitelesség kedvéért nemcsak a világnyelveken szólalnak meg a filmek szereplői, mint például a Kalevala finn tévéváltozatában, vagy egy most készülő japán feliratos film színészei; 4. Nem utolsósorban, a süketek és nagyothallók régi kívánsága teljesül, ők is élvezői lehetnek filmműsorainknak.”

A kérdés lezárásaként, az imént közöltekhöz is kapcsolódva érdemes még megemlíteni, hogy jó volna emlékeztetni ifjúságunkat (*don't forget it!*): a Kárpát-medencében – tehát Kárpátalján is – és egyben a közép-európai térségben hagyományosan különféle szláv nyelvű népek meg német államalkotó nyelvű országok közelségében élünk, amelyeknek történelmével a miénk is összefonódott. Üdvözlendő az angol nyelv ismerete, de az igényes magyar fiatal törekedjék a német meg például a lengyel (vagy az ukrán, a szlovén stb.) megismerésére is. Hosszabb távon profitálni lehet belőle – a szó szoros értelmében is.

Előadásomban a mai magyar nyelv egy-két visszáságát kísérelem meg összegezni. Elismerem: szemlém lehet némileg szubjektív, olykor egy kissé elfogult, és tartalmazhat akár vitatható megállapítást is. Reményeim szerint összeállításomnak sikerült egyúttal rámutatni arra a sziszifuszi, de aligha kilátástalan, hanem nagyon is eredménnyel kecsegtető munkára, ami nyelvművelőink mindennapjait jellemzi, és ami jelzi egyben a szakmai folyóiratokban, napilapokban, önálló kiadványokban rendszeresen megjelentett írásaiknak, a rádióban és a televízióban elhangzó sorozataiknak súlyát és jelentőségét anyanyelvünk védelmében. Az 1994. évi anyanyelvi napokon *Sznobság a nyelvhasználatban* címmel elhangzott előadásában Benkő Loránd akadémikus joggal jelentette ki: „... a mindenre annyira fogékony és azért még formálható tanulóifjúság körében a rendszeres, következetes nyelvi felvilágosító munka talán /.../ sikerre vezethet, s a jövő kedvezőbb alakításának zálogát is magában hordja. *A nyelvi példák, a nyelvi visszáságok bemutatásán keresztül alkalmasint tágabb embernevelési célok is elérhetők.*” (Vö. Nyr. 118 [1994]: 385. – A kiemelés tőlem való. Z.G.)

Várjuk továbbra is, mégpedig lehetőleg *naponta* és *fő műsoridőben* az *ötperces* nyelvművelő műsorokat, meg esetleg olykor a *tematikus sorozatokat* is a közszolgálati televíziókban, lehetőség szerint a Magyar 1-en és az egész Kárpát-medencében figyelemmel kísérhető Duna Televízióban egyaránt. Én a magam részéről például a nyelvi illetan, mindenekelőtt a köszönés és a megszólítás kérdéseiről üdvözlőnk egy effajta sorozatot, többek közt az 1987-ben, Deme László, Grétsy László és Wacha Imre szerkesztésében napvilágot látott *Nyelvi illetan* című kitűnő kötet anyagának figyelembevételével. Mindezekon kívül fontosnak tartanám a leleményes, gazdag és ízig-vérig magyar, de sajnálatos módon visszaszorulóban lévő, tömörségében is érzékletesen kifejező népnyelvi szóhasználat, mondatszerkesztés felidézését, megjelenítését a tévében és a rádióban is. Olyanokra gondolok például, mint amiféleképpen Csoóri Sándor fedezett fel a moldvai és a gyimesi csángómagyarok beszédében (l. *Találkozásaim az anyanyelvvvel* című írását az 1974-ben Budapesten közreadott *Utazás, félálomban* című kötetében): „Ha pénzed van, élő napod is van /.../”, vagy: „Annának olyan ura van, tedd a sebre, meggyógyít.”, vagy: „Annyi verést megettem [az uramtól], hiszi-e? /.../ De úgy vagyunk, ha nincs ember, nincs semmi!”, vagy: „Már öregember volt, de a menyecskék örökké ott csiripoltak a derekában.”

Az Anyanyelvápolók Szövetsége 1997. évi felhívásának kezdeményezésére 2001 szeptemberében parlamentünk elfogadott egy alig felbecsülhető jelentőségű „törvényt” a magyar nyelv védelmében az idegen nyelvű feliratokkal és reklámokkal szemben. Ez a szabályozás 2002. február 18-án életbe lépett. Ettől a naptól kezdve az új üzletek kirakatain, a középületeken, az óriásplakátokon, az elektronikus és az írott sajtóban, az interneten csak akkor állhat idegen nyelvű felirat és reklám, ha azoknak szövegét azonos méretekben magyarul is közléstessik. Emlékszem, hogy jó harminc esztendeje a francia eredetű, ’divatárubolt’ jelentésű *butik* szó használatát nyelvvédőink javaslatára az illetékes hatóságok boltfeliratként nem engedélyezték. A rendszerváltozás óta nagyot fordult a világ, s a tiltott *butik* helyett egy bő évtizedig mindent elárasztott a *shop*. Ismét helyreállt tehát a rend: „Mától bolt a shop, kocsma a pub” – örvendezik az újságíró (vö. Magyar Nemzet. 2002. febr. 18., 1.). Sok magyar emberrel együtt teszi mindezt, akik Nemes Nagy Ágne-

ssel együtt vallják: *Szeretem a magyar nyelvet. /.../ S szeretném, ha mások is szeretnék* (Vallomás, 1985).

Irodalom

Zaicz Gábor: *Felejtsd el!* A filmek szinkronizálása a televízió műsorában. Magyar-tanítás. 2002. 1. sz. 15—17

Zaicz Gábor: „...Nyelvünk ősi és modern, erdei, mezei és városi, ázsiai és európai”. A magyar nyelv néhány sajátossága az ezredfordulón. In: *Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvűvelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára.* Budapest, (2002). 489—496